

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET KÖZLÖNYE

A BUDAPESTI MÉRNÖKI KAMARA HIVATALOS LAPJA.

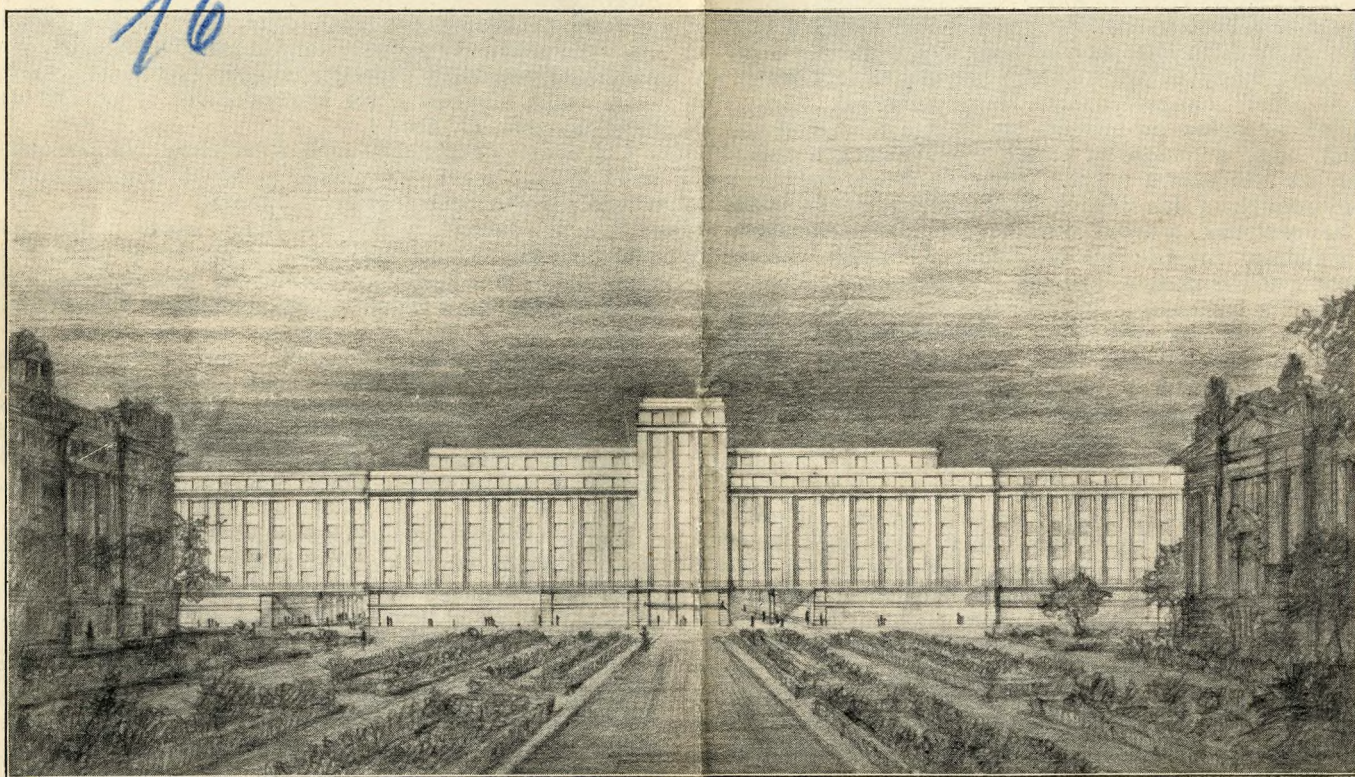
OFFIZIELLES ORGAN DES UNGARISCHEN INGENIEUR- UND ARCHITEKTEN-VEREINES OFFICIELLES ORGAN DER BUDAPESTER INGENIEUR-KAMMER — BUDAPEST IV, REÁLTANODA-U. 13—15.

ALAPÍTÁSI ÉV: 1867

TELEFON: AUTOMATA 853—30

GRÜNDUNGSJAHR: 1867

Mellékletei: „A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönyének Havifüzetel“, a „Technika és Közgazdaság“, „Tűzeléstechnika“ és az „Ipari Szabványosítás“. Hozza a „Magyar Ipari Szabványosító Bizottság“ hivatalos közleményeit és szabványtervezetelt.

TARTALOM: Városrendezési problémák. Magyar Vilmos. 1. l.**SZEMLE:** A forgalomszámlálás. Fábry József. 4. l. — Új csatornaépítőgépek M. D. 5. l. — Adalékok a szennyvíz fertőtlenítéséhez. K. Finály Lajos. 5. l.**SZAKIRODALOM:** Könyvismertetések, bírálatok. Rovatvezető: Dr. Lósy-Schmidt Ede, egyleti könyvtárnok. Jenő Lechner. Ismerteti: vitéz Láczy Fritz Oszkár. 6. l. — Vas- és vasbetonvázás épületek. Írta: Dr. Enyedi Béla. Ismerteti: Rédl Sándor. 6. l. — A vasúti magasépítmények. Írta: Bertalan Imre. Ismerteti: Rédl Sándor. 7. l.**EGYLETI KÖZLEMÉNYEK:** Schick Emil† 7. l. — A mű- és középítési szakosztály üléseinek jegyzőkönyvei. 8. l. — Helyreigazítás. 8. l.

1. ábra.

Hübner Tibor terve.

I. díj.

Szabadság-tér déli oldalának lezárása.

Városrendezési problémák.

MAGYAR VILMOS.

Problèmes de la régulation des villes.

Résumé: Les anciens principes artistiques de la délimitation des places sont aujourd'hui aussi en emploi. Le forum Romanum est le type (modèle) ancien de la place représentative moderne, ainsi que les places du marché du moyen âge sont les précurseurs des places de communication de nos jours.

Tous les coins des anciennes villes haletent un caractère national hors de leur esprit d'origine. Il faut que l'architecte d'aujourd'hui le cherche à atteindre aussi, s'il veut que ses oeuvres incarnent l'esprit de l'âge et le charme particulier de la cité.

Bevezető. Két érdekes városrendezési tervpályázat dől el az utóbbi hetekben. A Szabadság-tér déli oldalának művészi kiképzése és az Erzsébet-út torkolatával kapcsolatos tér- és homlokzattmegoldás.

Elsőízben történt, hogy utca-, illetve városkép harmonikus és esztétikus megoldását hivatalosan is művészi feladatnak ismerték el és akként is kezelték.

Az olaszok már Palladio és Serlio idejében tudták, hogy a tér művészi megtervezéséhez, éppen úgy alaprajz, homlokzat, sőt távlati kép szükséges, mint az épületéhez. Az olasz teoretikusok könyvei, rajzai közkezen forogtak. Eredménytelenül. A hatóságok feleslegeseknek, szükségteleneknek tartották ezeket a művészi munkákat. A múlt században a városépítés általában mostoha elbánásban részesült. A térhatárolás művészete ismeretlen fogalom volt. A térrendezés szépségeinek titkait nem kutatták, mert érzékük sem volt hozzá.

Nagy haladás következett be a múlt század 70-es éveiben, amikor a városok szabályozását a geometerek kezéből — pályázatok útján — az építészek vették át. Még ekkor is a terek, utak alaprajzi megoldásával eléntézetnek látták a város szabályozás problémáját. A Szabadság-tér mai alakja bizonyítja e felfogás helytelenségét. Művészi egészlet csak úgy kapunk, ha a tér

alaprajzával egyidejűleg a tér homlokzatait is megtervezzük.

Ezért illeti meg az elismerés a Közmunkák Tanácsát, hogy a Szabadság-tér még megmenthető déli oldalának homlokzatát művészi formában akarja felépíteni. Dícséret illeti azért, mert erre a leghelyesebb utat: a nyilvános tervpályázatot választotta.

Ugyanez a helyes elv nyilvánul meg az Erzsébet-út torkolatának homlokzatára kiírt tervpályázatnál is. Okulva a Szabadság-tér esetén, a Közmunkák Tanácsa tudta, hogy csak úgy lesz ez a tér szép, ha a meglévő jó alaprajzhoz, megfelelő, jó homlokzatok készülnek. A mostani kiírással azonban ezt a célt nem értük el. Úgy érzem, hogy csak fél munkát végeztünk. A Dob-utca és Király-utca közötti szakaszt nem lehet önállóan kezelni, mert ez csak egyik része annak a szabályozásra váró egységes területnek, melynek súlypontja, a jövőendő központj városháza.

A mostani tervpályázaton annak a komplexumnak az alaprajzi és homlokzati megoldását is kívánni kellett volna, amely a Sütő-utca és Gerlóczy-utca közötti terület el és a Király-utca—dobutcai szakasszal összefüggő egészet alkot. Csak a kiírás volt oka annak, hogy a pályázók többsége önállóan fogta fel a feladatot és így a fák miatt nem látta az erdőt. Ez okozhatta azt a téves felfogást, hogy az út„kezdet“ helyett, a legtöbben az út„lezárást“ hangsúlyozták. Ha a pályázók egyszerre kapják az egész problémát, egyik sem követi el azt a hibát, hogy a hangsúlyt ennek a kis térnek a sarkaira vagy az áthidalásra tegye. Nyomban megérezték volna, hogy ennek a kis térnek csak alárendelt a szerepe. A hangsúlynak, a majd szemben felépülő új városháznak kell lennie. Ennek kell uralkodni az egész városrész felett. Ez lesz nemcsak ennek a térnek, de az Erzsébet-útnak is a lezárása. A városháza magasbaszökő, messze feltűnő tornya az, hol a futó pillantás megakad és nyugalomra talál.

*

Jó volna segíteni ezen a helyzeten. Voltaképpen már ezzel a pályázattal is megkéstünk. Ennek a Király-utca—Dob-utca közötti épületesopornak a harmóniája nincsen biztosítva. A szépségén azonban máris csorba esett!

A Dob-utca és Károly király-út sarkán felépült az Erényi-ház. Homlokzata elég síma; nem fogja zavarni az új szomszédságot. A tornya azonban, amely a kis tér és a Dob-utca közötti házcsoport lezárását jelezné — vérszegény. Sem a vonalvezetése, sem a tömege nem sikerült. Meg lettünk fosztva ismét egy szép utcakép szemléletétől, amelyben mindenkinek öröme tellett volna, aki a Múzeum-körútról halad a Károly király-út felé. Ezen a hibán már aligha fogunk segíteni. A város-ház terét azonban mentsük meg!

A Szabadság-tér déli homlokzata.

A Szabadság-tér rendezésére már 1895-ben nem is egy, de több pályázatot hirdettek. Hosszas vergődés után született meg a tér mai formája. Ezzel azt hitték, rendben is van a dolog. Most már lesz szép terünk. Arra nem gondoltak, hogy nem lehet összhang olyan helyen, ahol az alaprajz minden egyes részéhez más építész csinálja az architektúrát, anélkül, hogy valaki — ez esetben a hatóság, a karmester szerepében — a taktust vezényelné.

Így történt, hogy a tér, szép alaprajza ellenére, nem sikerült úgy, mint várták. Nem tekintve azt a hibát, hogy a tér a közép felé emelkedik — miáltal a homlokzatok földszintjét a tér széléről elvágyva látjuk —, nincsen harmónia a teret határoló épületek között sem. Hiányzik belőlük az az egyensúly, mely az összefüggő egésznek egységes megjelenését biztosítja. Nagy baj, hogy egyik épület a másikat akarja felülmúlni — hol oromban, hol kupolában. Különösen kirí a környezetből a két szecessziós homlokzat nyugtalan díszítése és erőszakolt tetőkiképzése.

Ez a tér eredetileg monumentálisnak készült. De nem lett az. Egyik oka ennek mindjárt az, hogy az

északon, sugárirányban betorkoló utcák nem kapnak megfelelő lezárást. Így a nyugtalan, szaggatott alaprajz, a felépítésben fokozottan jelentkezik.

A tér déli oldalának megoldása kétféleképpen képzelhető el. Az egyik, hogy a térbe torkoló utcákat áthidaljuk és ily módon a teret lezáró ház-csoportot mint egységes egészet kezeljük. Ez a zárt megoldás feltétlenül javítana a meglévő állapoton. Északról jövet, zárt tér benyomását keltené, mert összefogja a most még kapcsolat nélküli nyugati és keleti oldalakat. (1. ábra.) Építész szempontról ez a megoldás nehéz. Kötött formákat követel. A déli ház-csoportot bérházak alkotják, melyeknek ablaktávolsága nem ad módot emlékszerű homlokzatok alakítására. A homlokzatok különböző hossza, ha a teleshatárvonalaknak érintetleneknek kell maradni, szintén sok gondot és akadályt okoznak a tervezőnek.

Az elmondottakhoz — az utak áthidalásából — még jogi és gazdasági problémák is csatlakoznak, a székesfőváros közönsége és a telektulajdonosok között, amelyek egyhamar aligha kerülnek dülőre. Ezek lehetnek az okok, amiért olyan kevés pályázó választotta ezt a megoldást.

Hübner Tibor kapta az I. díjat, megszakítás nélküli, egy tömegben végigfutó homlokzatáért. A vízszintes vonalak nyugalmát, erőteljes, függélyes torony szakítja meg, amely egyben a tér középvonalát is energikusan hangsúlyozza. (1. ábra.)

Ugyanezt a megoldást adja Körmendy Nándor dícséretet kapott terve. Egyszerű, nyugodt homlokzatának, a középkorias architektúra a hibája.

Komor Marcell és Komor János kapta a III. díjat. Nagyszabású architektúrával zárják le a teret, csak félfő, hogy ez, a bérházak keretében, nem lesz megvalósítható. Szépek: Wälder Gyula és Málnai Béla megvett tervei.

A megoldás másik módja, ha a bérházakat mai tömegükben változatlanul meghagyjuk és valamelyes módon, a térrel eszmei kapcsolatba hozzuk. Ezek a festői megoldások az utakat nyitva hagyják, a teleshatárvonalakat megtartják. Homlokzatuk is egyszerű. Ily módon a megvalósítás könnyebb, olcsóbb és valószínűbb.

Legsikerültebb terv ebben a csoportban Gyenes Lajos II. díjat nyert terve. Finom, nyugodt architektúrájának a Bálvány-utca sarkára helyezett asszi-metrikus tornya, festői élénkséget ad és egyben a tér tengelyét is hangsúlyozza. (2. ábra.)

Sikerült megoldások: Vidor Emil festői terve, Werner Frigyes neo-klasszikus architektúrája, dr. Barát és Novák poétikus homlokzata.

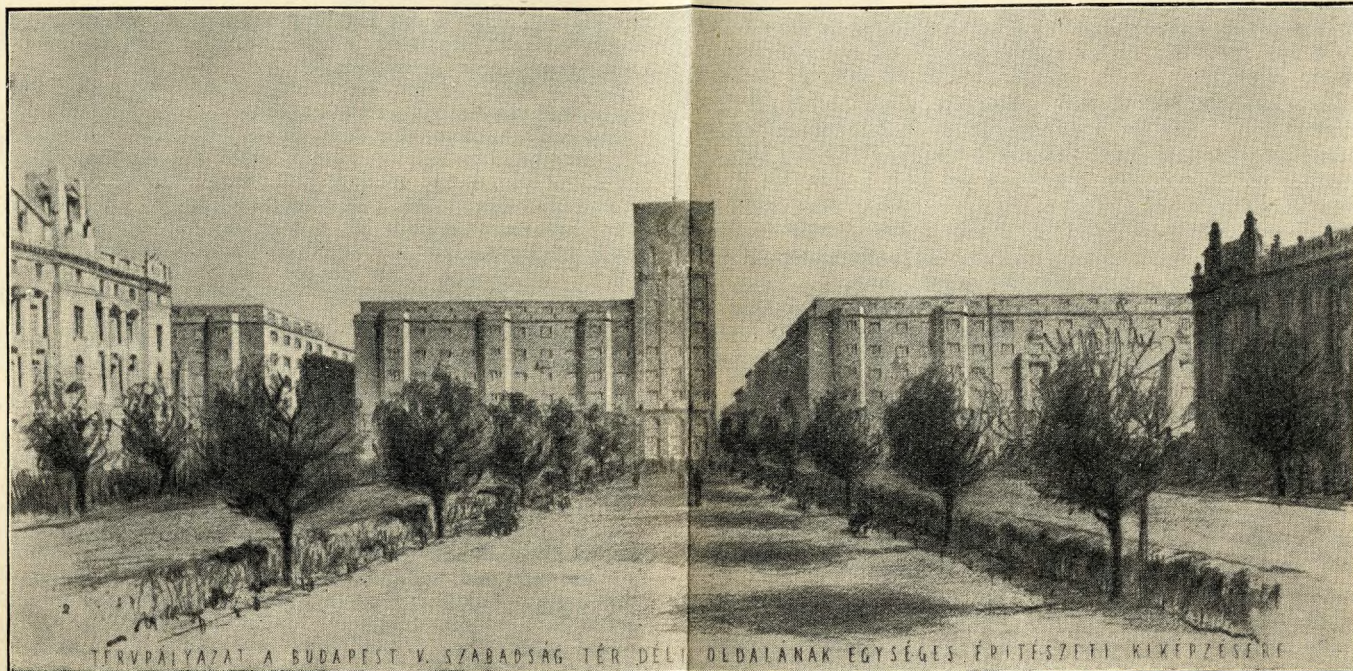
Az Erzsébet-út torkolata.

Az Erzsébet-út torkolatát alkotó árkádous cour d'honneur voltaképpen forgalmi tér, ahol ennek a városrésznek üzleti élete zajlik le. Leghelyesebb megoldás: az úttorkolat hangsúlyozása, még pedig olyan értelemben, hogy ez ne a lezárást, hanem a kezdetet jelezzék és így ne takarja el, hanem ellenkezően, láttassa az utat.

Ezt a felfogást fejezi ki Arkay Aladár I. díjat nyert terve. Egyszerű, nyugodt architektúrája első tekintetre felkelti a hozzáértő figyelmét. A feladatot ő oldotta meg a leghelyesebben A teret római diadalkapukra emlékeztető, hatalmas egynyílású kapuzattal zárja le. Ebben nemcsak szép és hatásos motívumot kap, hanem szabad betekintést enged a térről az útra és viszont az útról, a téren keresztül — a majdan felépülő város-házára — mint befejező objektumra.

A házcsoportok homlokzatképzése is sikerült. Síma, nagy falfelületei nem sivarak, hanem a modern építésnek az igénytelenségig egyszerűsített formái. (3. ábra.)

Igen szép és igen jó az „1930“ jelíges terv. Teljesen modern. Nem a ma, de már a holnap ízlése. A legegyszerűbb eszközökkel, de annál hatásosabb formákkal dolgozik. A Károly király-úti homlokzatokat lekerekíti és csak az útig vezeti. Ezáltal a tér kitágul, levegős lesz. Az áthidalás fölé csak egyemeletes árkádot épít, hogy a

2. ábra.

Gyenes Lajos terve.
Szabadság-tér déli oldalának lezárása.

II. díj.

majdan szemben épülő városháza az út felől is teljesen érvényre jusson. Hogy az út kezdetének még messzire szóló hangsúlyt is adjon, a kapuzat jobboldalából asszimmetrikusan hatalmas tornyot röpit a magasba. Ez az óriás felkiáltójel a tér mögött nemcsak szép, művészi motívum, de reklám-, üzlet- és irodacélokra is igen alkalmas.

Nagy érdeme ennek a terveknek, hogy tiszta acélvázás szerkezetét, a maga nyers konstruktivitásában juttatja érvényre és emellett a szerkezet, anyag és forma a legteljesebb összhangban egyesül szerves művészi egésszé. Egyike a legsikerültebb munkáknak, amely feltétlenül díjat érdemelt volna. (8. ábra.)

Középkori városkapuk gondolatán épül fel Komor Marcell és Komor János megvett terve. Érdekes architektúrájuknak az a hibája, hogy a toronyház a tér felől az Erzsébet-utat, az út felől pedig a teret és a majdan felépülő városházát takarja el. (5. ábra.)

Az eddig bemutatott tervek a tér lezárásában az út torkolatát hangsúlyozták. A pályázók többségének azonban az volt a felfogása, hogy ez a hely, mint kereskedelmi gócpont, igen alkalmas jól jövedelmező toronyházak építésére. Így történt, hogy a legtöbben a tér sarkára, vagy annak közelébe tornyokat emeltek, megfeledkezve arról, hogy ez a megoldás hátrányos mind a térre, mind a vele szemben a jövőben épülő városházára. A tornyok gazdasági jelentősége is túlzott. Ma nincs még szükségünk toronyházakra.

Ezt a hibát nem tekintve, ebben a csoportban sok a szép terv. Ilyen mindjárt a Friedrich Loránd II. díjat nyert munkája. Nemcsak rajzbeli kidolgozásban, de felépítésének festői vonalvezetésében is igen sikerült. (4. ábra.)

A III. díjat Gerstenberger és Arvé nyugodt, jó tömeghatású terve kapta. (6. ábra.)

Külön dicséret illeti meg almási Balogh Loránd nagyon szép, megvett tervét. Síma, modern homlokzatába magyar ritmust, magyar ornamentikát visz és ezzel elősegíti azt a helyes irányzatot, hogy architektúránk, mint a modern építészet magyar változata, külföldön is figyelmet keltsen. (7. ábra.)

Milyen legyen a terek architektúrája?

A tér formájának a megválasztásában annak rendeltetése a döntő. Más szempontok szerint bíráljuk el a

Szabadság-tér architektúráját, mint az Erzsébet-út torkolatát.

A Szabadság-tér dístér. Körülötte előkelő intézetek. Parkjában szobrok. Itt egy már kialakult városképhez kell alkalmazkodni. Ehhez kell hangolni az új homlokzatokat. De ne másoljuk őket. Ne utánozzuk sem a Tőzsde, sem a Nemzeti Bank homlokzatát. Nem szabad visszanyúlni a múltba, még itt sem! Csak modern architektúrát szabad emelnünk, olyat, amely a mi ízlésünk kifejezője. Adjunk előnyt annak a homlokzatmegoldásnak, amely a korszellemen kívül magyar érzést, magyar formát is visz a felületbe.

Minden idegen csak az eredetit keresi. Ezt értékeli, nem az utánzatot. Nem is kell az architektúráknak egyformáknak lenni. Sőt! A tér összhatása szempontjából az épületek tömegének egyensúlya és nem stílusa a fontos.

Gondoljunk a világ legszebb, legklasszikusabb terére, a velencei Márkus-térre. Évszázadok legellentéesebb architektúrái ölekeznek itt össze, a legtökéletesebb harmóniában. A bizánci San Marco közvetlen közelében van a csúcsíves Dogék palotája. Ezzel szemben — a renaissance egyik gyöngye, a Biblioteca. E mögött — az esetlen román Campanile ölében — a gyönyörű Logetta.

Báját, érdekességét nyomban elvesztené ez a tér, ha egyöntetűen renaissance lenne, például a Procuratiák szigorú formájában.

Az Erzsébet-utat lezáró tér: újonnan építendő városrész kiindulópontja. Mögötte épül az Erzsébet-út. Előtte az új városháza, a ma szükségletei és a ma igényeivel. Itt tehát csak a ma architektúrája jöhet szóba. Innen számúzni kell mindent, ami a multra emlékeztet.

Ez a tér, mint kereskedelmi centrum, üzletházakból fog állani, aminek a tér architektúráján kifejezésre kell jutnia. Ez az új városrész csak a ma szerkezetével, a ma anyagával és a ma ízlésével épülhet fel. De számolnunk kell a ma szükségleteivel is. A mennyire nem felelnek meg a mult formáinak a mai szerkezetek, anynyira ellenkeznek a mi gazdasági viszonyainkkal, ízlésünkkel az amerikai felhőkarcolók, a német Hochhausok és hasonló toronyóriások.

Az elmondottak alapján, ha tárgyilagosan nemcsak a ma átlagos szempontjait, hanem a már érvényesülő holnap ízlését is mérlegre tesszük, akkor ennek a célnak és erre a helyre az 1930. jelítségű terv felel meg a leg-

jobban. Csak ez a minden ízében modern munka érezteti a tér forgalmi és az épületcsoportok nagyvárosi és üzleti jellegét.

Ezzel szemben az I. díjat nyert terv közelebb áll mai ízlésünkhöz. Csak az a hibája, hogy modernségében, a korszellem mellett, nélkülözzük a magyar fajiság kifejezését. Nekünk minden alkalmat fel kell használni arra, hogy modern épületeinkbe magyar színt, magyar formát, magyar lelket vigyünk. Ezzel kultúránkat értékebbé tesszük és a modern művészetet egy nemzeti jellegű magyar változattal ajándékozunk meg.

A kicsiny kis Finnország egyetlen építész: *Saarinnen*, finn architektúrájával meghódította a világot. Amerika modern felhőkarcolói finn formákkal ékes *Saarinnen*-utánzatok.

Ez serkenthetne minket magyaros architektúránk intenzív művelésére. A magyar muzsika külföldi sikerei mellé szerezzük meg a magyar építőművészet elismerését is.

Összefoglalás. A térhatárolás ősi művészi elvei ma is érvényesek. A római Forum éppen úgy mintája a modern reprezentatív térnek, mint a középkori városok piaca, a mai forgalmi tereknek.

Régi városok minden zuga, keletkezése korának szellemén kívül, még nemzeti karaktert is rejt magában. Erre törekedjen ma is minden építőművész. Lehelje művébe a kor szellemét és a város lelkének sajátos varázsát.